

Új könyvének legnagyobb ereje romantikátlanságában van: ilyen közel ez a költő még sohasem lépett hozzánk

Lehet-e csöndesen beszélnem oly őszintén, mint enmagamhoz a sötét szobában, mielőtt meggyújtanám a villanyt s a nap végeztén magamba tekintve számot vetnék magammal, itt az emberek előtt? Hisz ők is egyedül vannak és az ember miért ne értené meg az embert?

Az egész könyv nemes válasz erre a kérdésre. *Lehet* csöndesen és őszintén beszélni s ha igaz művész vet számot magával; nem is bír *csak* önmagába tekinteni; önmagában mulhatatlanul rátapint arra, ami bennem, benned, mindnyájunkban eleven.

A «régi» Kosztolányiból csak itt-ott került e gyűjtemény lapjaira némi naturalista romantika (*Piac; Temetők*). Ilyenkor esetje lázasan iramlik és vastagon fog, — a színek mintegy túlharogják a verslányeget, figyelmünk a Kosztolányi-lélekről áttérődik a «Kosztolányias» díszletekre. Hellyel-közzel meg a hangját izgatja nyers fortisszimók felé (*Hetedhétország*); s a hang vivőereje, ha valahol, ép ezeken a helyeken csökken.

Legigazabb megnyilatkozási módja: a magánbeszéd s a bizalmas közlés. Ezek a szabadversei nemcsak a külsőségektől szabadok, hanem azok minden benső gátlástól is: bennök valóban az «önkívület» tekintéteket nem ismerő őszintesége jut szóhoz. Ezek a kötetnek valódi zászló-versei s ezeknek legtökéletesebb változata a könyv záródarabja, melynek címe is: *Zászló*.

Csak bot és vászon,
de nem bot és vászon,
hanem zászló.

Mindig beszél.
Mindig lobog.
Mindig lázas.
Mindig önkívületben van
az utca fölött,
föllengő magasan,
egész az égben
s hirdet valamit,
rajongva.
Ha már megszokták és rá se figyelnek
ha alszanak is,
éjjel és nappal,
úgyhogy egészen lesoványodott,

s áll mint egy vézna, apostoli szónok a hízott ormán,
egyedül,
birkózva a csönddel és a viharral,
haszontalanul és egyre fönségesebben,
lobog,
beszél.

Lelkem te is, te is —
ne bot és vászon —
légy zászló.

Hetyke botokon tarka vásznak: lírikusaink táborában bizony ezeké a többség. Hányban van meg közülök ama «bot és vászon fölötti» valami? hányban a nagy művészetörök «haszontalan»-sága és — fönsége? Kosztolányi már ezt a «valamit» hirdeti: «rajongva». Könyve lobog és beszél: lélek lobogtatja és lélek beszélte.

Rédey Tivadar.

A föld. *Bibó Lajos elbeszélései*) A Napkelet könyvtár új kötete értékes olvasmányhoz juttatja a tősgyökeres magyar íróskor kedvelőit. *Bibó Lajos*, a fiatal írónemzedék egyik legizmosabb tehetsége egycsapásra hódította meg «A juss» című parasztdrámájával a Nemzeti Színház színpadáról a magyar közönséget. Mindaz az érték, mely ebben a vérbeli népdramában felizzott, élő erővel fúti át a teljesen egyéni hangú fiatal író elbeszéléseit is.

Bibó Lajos izzig-vérig ismeri az alföldi népet. Alakjai mind ebből az őstalajból nőnek ki, szervesen egyek ezzel a földdel, akár a búza, meg a rozs, mely ezer éve hull rögébe és egyazon tulajdonsággal virágozza és termi ki életét a belőle szívott erőkkal.

Bibó Lajos egyedül a maga színeit keveri a palettán, mikor ezeket az embereket megfesti. Kevés színt használ, a lehető leppuritanább módon leegyszerűsíti a vonalakat. Valahogy Tornyai János régebbi festményeire emlékeztetnek bennünket ezek a novellák. A szegényes, szinte komor paraszti szobákra, melyeknek borús félhomályában egy-egy kékkötös, esetfejtű parasztasszony, vagy gyolcsgatás férfi üldögél, tesz-vesz csöndeskén. Emberei egyáltalán nem emlékeztetnek egyik népi alakokat megíró írónk figuráira sem.

Bibó parasztjai nem tartanak közelebbi rokonságot a Gárdonyi-féle derűsebb színekbe öltöztetett, gyakran komikus falusi alakokkal és, nem nagyon húznak Tömörkényi kedélyesen ügyes-

bajoskodó tanyasi, tisztai embereihez sem. Móricz Pál szabadhajdúit is egészen más fából faragták. Még leginkább Móricz Zsigmond sötétebb tónusú elbeszéléseinek néhány foltja rémlik föl elbeszéléseinek egyikében-másikában, de ezektől a színektől is elkülönözteti őket sok apró vonás. A Bibó alakjai sokkal egyszerűbbek, nem olyan ravaszak, nem olyan önzőek, nem olyan tudatosak. Valami ősi, nehéz fátum nehezedik rájuk. Kis, sokszor szánalomra indító életükkel ennek a rabjai.

Sorsukat végtelenül aprólékos körülmények rogyadozó sötétye fonja körül. Nem látják ezek az őket körülvevő végtelen alföldi szemhatárt. A kenyérért folytatott kicsinyes harc szabja meg szinte mindeniknek minden lépését. A két kis süldő, vagy egy rossz kubikos gebe életük célja. Ha a vész belesik szemüfényébe, a girhes disznócskába, vagy mikor felfordul a néhány pengős, pókos gebe: akkor felfordul egész világuk. Így is van ez, így igaz ez. Ezek az emberek így lesegetik a holnapot, ilyen az életük alapja. Lehangelő, borongós világ ez, de ezt az igaz, meglevő világot csudálatos erőteljességgel festegeti Bibó Lajos. Legnagyobb dicséret írói tollára, ha azt mondjuk róla, hogy szinte mindig megtudja ragadni szívünket, lelkünket hogy teljesen odaadjuk ezeknek a szegény magyar embereknek, amíg a sorsukat velük együtt átéljük. Ennek a selek figyellemnek határozottan az a legtermékenyebb talaja, hogy mindig éreznünk, látnunk kell e foltosgúnnyájú emberfolt magyar voltát. Mert bár bizonyos gorkijos ízt is bele lehetne magyarázni ezekbe a novellákba: mindig legyűri bennünk ezt a gondolatot az alakok lelkéből ellenállhatatlanul feltörő magyar megszíneződés. Ezek nem csak egyszerűen szegény emberek, hanem *magyar szegény emberek*. Küszködésük, vidámságuk, mulatásuk, elbúsulásuk, haragjuk és keménységük, ellágyulásuk és gyöngeségük: gyökeresen magyar. Nem az általános emberi vonásaik révén tapad a lelkünk a sorsukhoz, hanem magyar voltuk markol a szívünkbe. Az elcsépelet «magyar levegő» itt élő igazsággá válik, beléje kerülünk, az rezi körül az embert, az akácfákat, a tanyát, a kis szobát, a kubikos gödröt, a feltúrt földet, az ólat. Bibó nem alakít ki kerek meséket. Nagyon kevés számból kerül ki elbeszéléseinek jellegzetes szóttese. A novellák

alapja gyakran való egy végből, nagyon hűz egyik a másikhoz. De a lassú beszélgetés mindig egy-egy földigembert mond el, az alig moccanó tevé-vevés mindig drámaiságot alakít szemünk elé. A halk drámaiság pedig len a szív fontos, döbbenetes munkájával lüktet ezekben az emberekben. Csak ilyesfélék esnek ezekben a történetekben: az élet párját veszített magyar, tehetetlen dühében megfojtja a kutyáját, hogy azután megcirógassa, mikor eltemeti. A nagy mahomet aratómunkás valami krisztusi megértéssel újra asztalához simogatja a kis elnyomorodott árvakölyköt, aki kutyamódra bűjt mindig melléje, de rágyújtotta a házikóját, mikor megfeleleségedett és már nemcsak neki adott meleg zúgot a szívében.

A kubikos munkás maga húzza a földhordó talyigát, hárommannyi munkát vállal, csakhogy végre szerzhessen egy nyomorult gebét. Beleszik a hektika s mire a gebe megkerül, halottas kordé lesz a talyigából. Ezek és ilyen történetek teszik Bibó embereinek szomorkás világát. Az író nagy gonddal, megkapó erővel, súlyos foltokkal ábrázolja ezt a kishorizontú világot. Olyan erővel és olyan súlyosan, hogy akár-hányszor megrendít vele bennünket. Az apró vonásokat úgy halmozza, hogy naggyá emeli általa a kisember életét, megkapóan tárja föl a magyar szegénység gazdag lelkiségét.

Bibó ezeknek a témáknak született írója. Erre termett a tolla. Legalább e kötet pár máshangú elbeszélése azt látszik bizonyítani, hogy ha könnyebb akar lenni, nem tud hozzánk oly közel férközni. A joviális, a kedélyes, nem elég rezonanciával rezgő húr a hangszere. Viszont igaz, hogy kell más hangot is próbálnia, mert különben az ilyen témák bármilyen bravúros feldolgozása is, sűrű egymásutánban egyhangúvá válik, mint valamely népi hangszere pár húrjának primitív zümögése.

Bibó Lajos írói tehetsége azonban olyan őshumusz, melyből még csak ezután fogja majd az acéltoll egymás fölébe forgatni a nagy termést szökentő rétegeket. «A föld», ez a telivér magyar kötet csak pár lelki-hold termését rakja tartalmas keresztkebe.

Az asztag ezután fog felomosodni a Bibó Lajos szerűjén s e termés betakarításától joggal vár sokat a magyar irodalom.

Mariay Ödön.